

cd.

"Aziatskij Muziej", A. Bazijanc, N. Kuzniecowa, L. Kulagina, Moskwa 1969 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 15/4, 821-822

1970

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

NOTATKI BIBLIOGRAFICZNE

J. G. Growther: *A Short History of Science*. London 1969, Methuen Educational Ltd., ilustr. ss. 230, ilustr.

Tematem omawianej książki, jak zaznaczono w tytule, jest krótka historia nauki. Książka została podzielona na 25 rozdziałów, na końcu zamieszczono indeks przedmiotowy. Autor stara się wyjaśnić genezę nauki i ukazać jej znaczenie dla rozwoju życia na Ziemi.

Nauka, traktowana tu jako jedna z głównych reakcji człowieka na doświadczenie życiowe, powstała i rozwijała się na przestrzeni wieków, w wyniku dążenia ludzi do udoskonalania ich materialnych i duchowych warunków życia. Nowe odkrycia i wynalazki umożliwiały zawsze postęp nauki. Ta oczywista zależność została szczególnie wyraźnie zaakcentowana, w samym doborze materiału, tytułach rozdziałów oraz w treści książki.

Historię nauki rozpoczyna Growther od czasów starożytnych. Następnie ukazuje narodziny nauki nowoczesnej, przede wszystkim pod wpływem wielkich odkryć geograficznych, uwarunkowanych rozwojem żeglugi. W dalszych rozdziałach książki autor przedstawia, w zarysie, efekty rewolucji przemysłowej — przede wszystkim chodzi o poszukiwanie surowców i nowych źródeł mocy. Doprowadziło to do sformułowania pojęcia energii i powstania teorii ewolucji. W innym miejscu swej pracy Growther starał się pokazać wpływ rozwoju handlu i kalkulacji na wynalezienie komputera. Zarys swój kończy autor na współczesności. Człowiek wykorzystuje jej zdobycze do badania natury, w dążeniu do opanowywania wszechświata.

W krótkim posłowniu zaznaczono, że książka miała być m.in. próbą ukazania studentom nauk technicznych związku między przedmiotami ich zainteresowania a całokształtem życia. Zamierzeniem autora było również pomóc studentom kierunków humanistycznych i artystycznych dostrzec i zrozumieć, że nauka, powstała z dążenia ludzi do udoskonalania życia, jest istotną częścią człowieczeństwa.

Teresa Niementowska

A. Bazijanc, N. Kuzniecowa, L. Kulagina: *Azijskiej Muzeum*. Institut Wostokowiedienija AN SSSR 1918—1968. Moskwa 1969 Izdatielstwo „Nauka” ss. 147, młb. 5, ilustr.

Książka została wydana z okazji jubileuszu przypadającego w listopadzie 1968 r.; minęło bowiem 150 lat od chwili założenia Azjatyckiego Muzeum Akademii Nauk. Była to największa akademicka, naukowo-badawcza instytucja, posiadająca bogate zbiory, kolekcje wschodnich rękopisów, drzeworytów, ksiąg i monet. W roku 1917 została ona przekształcona na Instytut Orientalistyki Akademii Nauk ZSSR.

Początki kształtowania się naukowej orientalistyki w Rosji można odnieść do pierwszej połowy XVIII wieku. Według opinii W. W. Bartolda, początkowe prace związane z badaniami Wschodu łączą się z osobą Piotra I, który w 1714 r. zorganizował znakomitą ekspozycję — zbiór przeróżnych osobliwości wschodnich: rękopisów, ksiąg, numizmatów — tzw. „kunst-kamerę”. O niej to, do dziś mówią Rosjanie, że była „prarodzicem wszystkich muzeów”. Piotr I również zapraszał wielu uczonych-specjalistów znających języki wschodnie. W tak sprzyjającej atmosferze w 1733 r. prof. G. J. Ker ogłosił swój projekt „Akademii lub Towarzystwa nauki i języków wschodnich w imperium rosyjskim”, w którym m.in. przed-

stawił program badań orientalistycznych uwzględniając zarówno uczonych jak i organizatorów-praktyków, działających na Wschodzie: historyków, filozofów, krytyków, numizmatyków, archiwistów, paleografów, specjalistów pisma tureckiego, arabskiego, perskiego itp. Ker niezależnie od wytyczenia przyszłościowych kierunków badań orientalistyki, dał również ocenę krytyczną ówczesnych podręczników języków wschodnich, zwracając szczególną uwagę na b. słabe opracowanie zagadnień gramatycznych i leksykograficznych. Idea Kera była bliska koncepcji Łomonosowa, który marzył o utworzeniu Akademii Orientalnej. Niestety, plany Kera nie zostały urzeczywistnione, stanowią one jedynie ciekawe źródło w dziejach orientalistyki. Nie udało się w XVIII w. utworzyć naukowego ośrodka orientalistycznego w Rosji. Przeciwnie, po zatwierdzeniu w 1747 r. „Regulaminu Petersburskiej Akademii Nauk i Sztuk”, nauki humanistyczne, a w tym również i orientalistyka, przeszły do Uniwersytetu; Akademia przestała się interesować tą problematyką. Ostatnie dwudziestolecie XVIII wieku, to zupełny upadek orientalistyki. Dopiero gdy Akademia otrzymała nową strukturę i nowy statut, badania nad Wschodem znów znalazły się w zasięgu jej prac naukowych. Początek XIX w. cechuje znaczny rozwój nauk orientalnych w całej Europie, a szczególnie we Francji i w Rosji. Zainteresowania Wschodem można zaobserwować w różnych kręgach społeczeństwa rosyjskiego: wśród muzyków, literatów oraz w rozwijających się ośrodkach uniwersyteckich: w Moskwie, Dorpacie, Charkowie, Petersburgu.

W tak sprzyjającym klimacie znów wysunięto projekt (1810) zorganizowania Akademii Orientalnej. Tym razem autorem był S. S. Uwarow, późniejszy prezes Akademii Nauk i minister oświaty. Mimo żywego odzewu i dyskusji, projekt Uwarowa podzielił losy koncepcji Kera. Dopiero w osiem lat później, 11 XI 1818 został wyodrębniony w ramach istniejącego przy Akademii muzeum, tzw. „Dział Wschodu”. Opiekę nad zbiorami powierzono akademikowi Ch. D. Fren'owi, który w ciągu swej 24-letniej działalności wydatnie zasłużył się instytucji. Powiększył on znacznie zbiory orientalne: ksiąg, rękopisów, monet o całe kolekcje etnograficzne, archeologiczne, nadając ośrodkowi całkowitą samodzielność organizacyjną oraz zmieniając nazwę na „Muzeum Azjatyckie”. Już w połowie XIX w. Muzeum Azjatyckie posiadało 5 działów: bibliotekę, oddział rękopisów wschodnich, gabinet numizmatyczny, dział starożytności i filologiczny. Zbiory powiększały się zrazu dzięki darom przywożonym przez dyplomatów przebywających na Wschodzie i misjonarzy (słynna misja w Pekinie), później ekspedycje naukowe organizowane przez Akademię poważnie zasilają ekspozycję Muzeum.

Początki dziejów orientalistyki w Rosji — mało stosunkowo znane — są szczególnie interesujące dla historyka nauki. Tym bardziej szkoda, że tak nierównomiernie został opracowany materiał. Najdawniejsze lata, organizowanie Muzeum Azjatyckiego — pióra A. P. Bezijanca — są potraktowane raczej skrótowo, w porównaniu z drugą połową XX w. Wyraża się to również w objętości tekstu; przykładowo: rozdział pierwszy obejmujący lata 1818—1917 posiada 47 stron, rozdział ostatni obejmujący okres 1956—1968, a więc tylko 12 lat ma 54 strony. Oczywiście nie trudno zrozumieć jaki cel przyświecał autorom i chyba nie przypadkowo wyważona została taka proporcja. Obecny bowiem Instytut Orientalistyki jest centralnym ośrodkiem naukowym koordynującym wszystkie orientalistyczne badania prowadzone w Republikach Rad.

Forma edytorska książki jest mało staranna, świadczą o tym choćby liczne opuszczenia tekstu i pozostawione białe strony (np. s. 98, 102, 106, 110, 114, 118, 122, 126). Tekst uzupełniają liczne ilustracje, w tym dwadzieścia trzy portrety uczonych orientalistów.